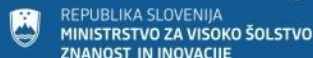

ODPRTA ZNANOST IN AVTORSKE PRAVICE

Dr. Maja BOGATAJ JANČIČ, LL.M., LL.M., Inštitut za odprte podatke in
intelektualno lastnino ODIPI

Ljubljana in online, Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani,
Usposabljanje podatkovnih strokovnjakov, 23. – 26. 9. 2024

Agenda

- I. Avtorsko pravo, avtorske pravice – osnove
- II. Upravljanje avtorskih pravic
- III. Upravljanje avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti – ureditev v Sloveniji
- IV. Odprta znanost in upravljanje podatkov – avtorsko pravni vidik
- V. Izbrane teme: Odprta znanost in etične prakse, Odprta znanost, avtorske pravice in UI, Ovire za odprto znanost v ZASP

Šola Avtorske pravice in odprta znanost

- Katalog bo objavljen konec novembra.
- Šola se začne februarja.
- Več informacij je na voljo: info@ipi.si, zadeva: šola OZ in avtorske pravice
- Šolo podpira tudi KR21.

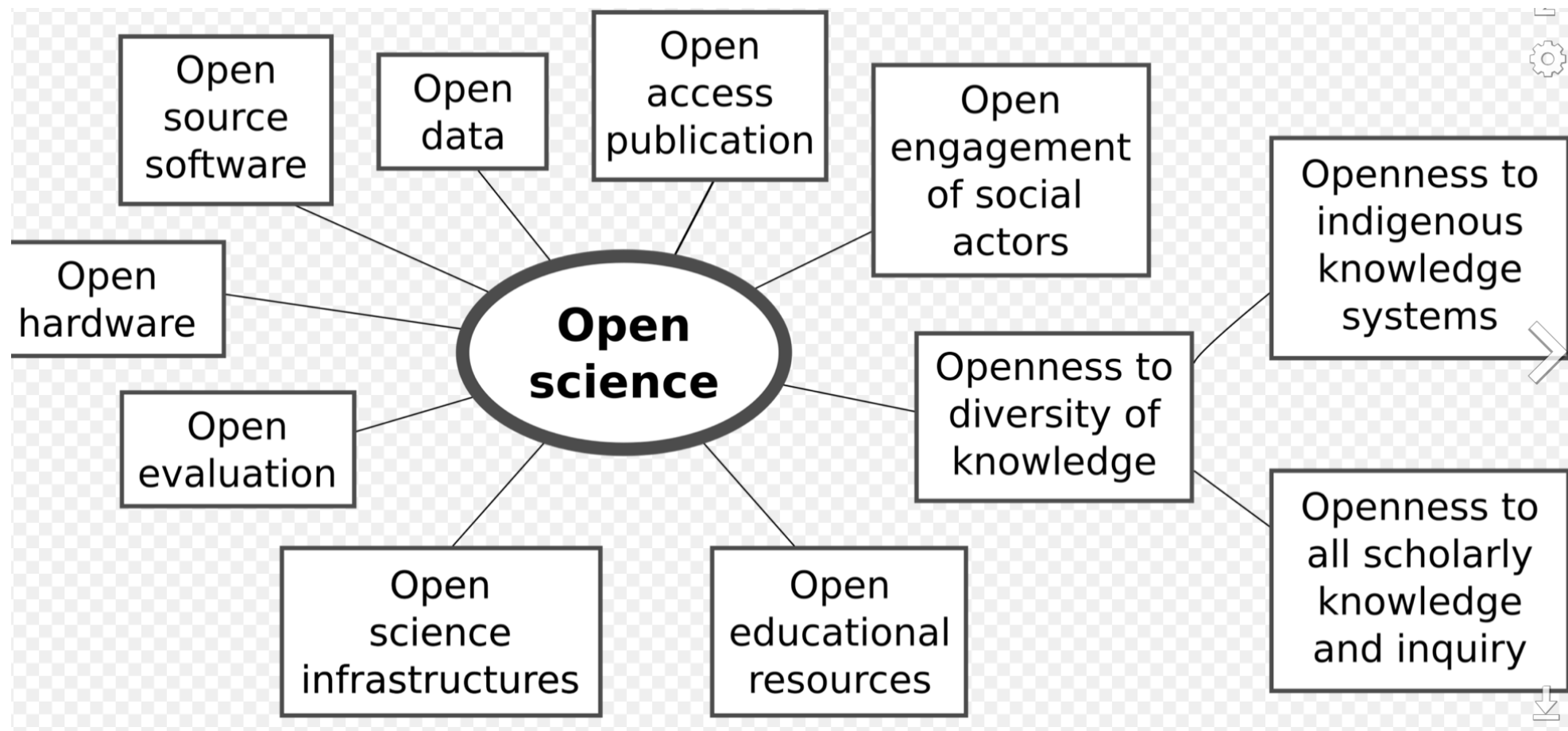

Knowledge Rights 21 (KR21)

- Program Knowledge Rights 21 (KR21) je osredotočen na spremembe zakonodaje in prakse po vsej Evropi, ki bodo okrepile pravico vseh do znanja.
- Znanje je bistvenega pomena za izobraževanje, inovacije in kulturno udeležbo ter da mora imeti vsakdo možnost – zlasti prek knjižnic, arhivov in digitalno – dostopati do znanja in ga uporabljati.
- Cilj KR21 je mobilizirati potencial evropskih ustanov znanja, zlasti knjižnic, da sodelujejo z drugimi v celotnem spektru gibanja za dostop do znanja, da bi ustvarili zagon v smeri dolgoročne reforme avtorskih pravic, ki koristi uporabnikom knjižnic in raziskovalcem v 21. stoletju.
- Financiran je s strani fundacije Arcadia, partnerstva IFLA, LIBER, Sparc Europe in Stichting fundacije IFLA.

Odperta znanost – UNESCO

Open science elements based on UNESCO presentation of 17 February 2021. This depiction includes indigenous science,
https://en.wikipedia.org/wiki/Open_science

Odprta znanost – prednosti

- Objava raziskovalnih poročil in podatkov z odprtim dostopom lahko omogoča strožji nadzor v skupnosti (peer review)
- Javno financirana znanost je lahko javno dostopna
- Odprta znanost lahko naredi znanost bolj ponovljivo in pregledno (preprečevanje manipulacije podatkov)
- Odprta znanost ima lahko večji vpliv
- Odprta znanost lahko pomaga rešiti edinstveno zapletena vprašanja

Odprta znanost – slabosti

- Možnosti zlorab
- Možnosti napačnega razumevanja znanstvenih podatkov
- Nevarnost za znanost nižje kvalitete
- Nevarnost privatizacije znanosti s strani platform

The conflict that led to the Open Science movement is between the desire of scientists to have access to shared resources versus the desire of individual entities to profit when other entities partake of their resources.

Konflikt, ki je pripeljal do gibanja za odprto znanost, je med željo znanstvenikov po dostopu do skupnih virov in željo posameznih subjektov po dobičku, ko drugi subjekti delijo njihove vire.

David, Paul A. (March 2004). "Can "Open Science" be Protected from the Evolving Regime of IPR Protections?". *Journal of Institutional and Theoretical Economics*.

Odprta znanost – avtorske pravice

Razčiščevanje avtorskih pravic v skladu s pravili odprte znanosti

- Potrebno je razumevanje zahtev strategije odprte znanosti (in zakonskih obveznosti ali/in institucionalnih pravil), da se načrtuje pravilno razčiščevanje pravic pri vhodnih (input) vsebinah.
- Potrebno je upravljanje lastnih avtorskih pravic na ustvarjenih vsebinah (output) v skladu s strategijo odprte znanosti (in zakonskih in/ali institucionalnih pravil oziroma obveznosti, ki jih nalagajo financerji).

I. Avtorsko pravo, avtorske pravice – osnovno

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP)

- 60. člen Ustave Republike Slovenije
- Mednarodne konvencije:
 - Bernska konvencija
 - Konvencija WIPO o avtorski pravici (WIPO Copyright Treaty, WCT)
 - Konvencija o izvedbah in fonogramih (WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT)
- Direktive EU, uredbe EU

- Direktiva EGS o računalniških programih
- Direktiva EGS o najemu in sorodnih pravicah
- Direktiva EGS o satelitih in kabelski transmisiji
- Direktiva EGS o trajanju varstva
- Direktiva ES o bazah podatkov
- Direktiva ES o sledni pravici
- Direktiva ES o harmonizaciji določenih vidikov avtorske pravice in sorodnih pravic v informacijski družbi
- Direktiva EU o uveljavljanju pravic intelektualne lastnine
- Direktiva EU o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu
- Uredba EU o naslovitvi neupravičenega geografskega blokiranja in drugih oblik diskriminacije na podlagi državljanstva, kraja prebivališča ali kraja sedeža strank na notranjem trgu

Avtorsko delo – 5. člen ZASP

Kriteriji za avtorsko pravno varstvo

- Avtorska dela so individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, če ni s tem zakonom drugače določeno.

Primeri avtorskih del

- Govorjena dela, kot npr. govori, pridige, predavanja;
- pisana dela, kot npr. leposlovna dela, članki, priročniki, študije ter računalniški programi;
- glasbena dela z besedilom ali brez besedila;
- gledališka, gledališko-glasbena in lutkovna dela;
- koreografska in pantomimska dela;
- fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju;
- avdiovizualna dela;
- likovna dela, kot npr. slike, grafike in kipi;
- arhitekturna dela, kot npr. skice, načrti ter izvedeni objekti s področja arhitekture, urbanizma in krajinske arhitekture;
- dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja;
- kartografska dela;
- predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (tehnične risbe, načrti, skice, tabele, izvedenska mnenja, plastične predstavitve in druga dela enake narave).

Avtor

- Fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo.

Imetnik avtorske pravice

- Avtorska pravica je prenosljiva.

Avtorska pravica

- Avtorju pripada na podlagi stvaritve.
- Avtorska pravice je enovita!
 - Iz nje izhajajo:
 - osebna,
 - premoženjska,
 - druga upravičenja.

Kaj predstavlja ©?

- ZDA - copyright notice
 - ni obvezno od leta 1989
 - se priporoča – zaradi uveljavljanja pravic
- © npr. ODIPI, 2024
- SLOVENIJA – možna je registracija del pri zasebniku

Kaj ni varovano?

- Ideje, načela, odkritja;
- uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja;
- ljudske književne in umetniške stvaritve.

Nastanek in trajanje avtorskih pravic

- Ni potrebno registracije: nastane s trenutkom stvaritve.
- Traja 70 let po avtorjevi smrti.

Javna domena

- Kar ne izpolnjuje kriterijev avtorsko-pravnega varstva iz 5. člena.
- Kar je izvzeto iz varstva po zakonu (9.člen)
- Avtorska dela, na katerih so avtorske pravice potekle.
- Dodatno*: omejitve avtorskih pravic

Izključne pravice

- Moralne pravice
- Materialne pravice
- Druge pravice avtorja

Moralne avtorske pravice

- Pravica do:
 - prve objave
 - priznanja avtorstva
 - spoštovanja dela
 - skesanja

Materialne avtorske pravice

- Uporaba dela v telesni obliki (reprodukcija)
- Uporaba dela v netelesni obliki (javna priobčitev)
- Uporaba dela v spremenjeni obliki (predelava, priredba)
- Uporaba primerkov del (distribucija, dajanje v najem)

Materialne avtorske pravice – 22. člen

- (1) Uporaba dela v telesni obliki obsega zlasti pravico reproduciranja (23. člen).
- (2) Uporaba dela v netelesni obliki (priobčitev javnosti) obsega zlasti naslednje pravice:
 - 1. pravico javnega izvajanja (26. člen);
 - 2. pravico javnega prenašanja (27. člen);
 - 3. pravico javnega predvajanja s fonogrami in videogrami (28. člen);
 - 4. pravico javnega prikazovanja (29. člen);
 - 5. pravico radiodifuznega oddajanja (30. člen);
 - 6. pravico radiodifuzne retransmisije (31. člen);
 - 7. pravico sekundarnega radiodifuznega oddajanja (32. člen);
 - 8. pravico dajanja na voljo javnosti (32.a člen).
- (3) Uporaba dela v spremenjeni obliki obsega zlasti naslednje pravice:
 - 1. pravico predelave (33. člen);
 - 2. pravico avdiovizualne priredbe (104. člen).
- (4) Uporaba primerkov avtorskega dela obsega naslednji pravici:
 - 1. pravico distribuiranja (24. člen);
 - 2. pravico dajanja v najem (25. člen).

Pravica reproduciranja

- (1) Pravica reproduciranja je izključna pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku, in sicer neposredno ali posredno, začasno ali trajno, delno ali v celoti ter s kakršnimkoli sredstvom ali v katerikoli obliki.
- (2) Delo se reproducira zlasti v obliki grafičnega razmnoževanja, tridimenzionalnega razmnoževanja, zgraditve oziroma izvedbe arhitekturnega objekta, fotografiranja, tonskega ali vizualnega snemanja ter shranitve v elektronski obliki.

Pravica predelave

- (1) Pravica predelave je izključna pravica, da se neko prvotno delo prevede, odrsko priredi, glasbeno aranžira, spremeni ali kako drugače predela.
- (2) Pravica iz prejšnjega odstavka se nanaša tudi na primere, ko se prvotno delo v nespremenjeni obliki vključi ali vgradi v novo delo.
- (3) Avtor prvotnega dela obdrži izključno pravico do uporabe svojega dela v predelani obliki, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno.

Pravica dajanja na voljo javnosti

- Pravica dajanja na voljo javnosti je izključna pravica, da se po žici ali brezžično, delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti.

Druge pravice avtorja

- Pravica do:
 - dostopa in izročitve
 - javno posojanje
 - sledna pravica
 - nadomestila za zasebno reproduciranje

Omejitve avtorske pravice

- Nevarovane stvaritve
- Geografske
- Časovne
- Vsebinske

Splošno pravilo – 46. člen

- Vsebinske omejitve avtorske pravice so dopustne v primerih, ki so določeni v tem oddelku, s tem, da je obseg take uporabe avtorskih del omejen glede na namen, ki ga je treba doseči, da je v skladu z dobrimi običaji, da ne nasprotuje običajni uporabi dela in da ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.
- *The three step test* iz Bernske Konvencije.

ZASP – Vsebinske omejitve

- Zakonite licence
 - Pouk in periodika

ZASP – Vsebinske omejitve

- Prosta uporaba:
 - Pravica do obveščenosti
 - Invalidi in upravičene osebe
 - Neposredno poučevanje
 - Začasno reproduciranje
 - Priobčitev javnosti na zaslonih
 - Privatno in drugo lastno reproduciranje
 - Prosto reproduciranje in dajanje na voljo javnosti osirotelega dela
 - Delo izven pravnega prometa
 - Citati
 - Nebistvena pritiklina
 - Proste predelave
 - Baze podatkov
 - Javna razstava ali prodaja umetniških del
 - Dela na splošno dostopnih krajih
 - Uradni postopki
 - Preizkus naprav
 - Besedilno in podatkovno rudarjenje, tudi za namene znanstvenega raziskovanja
 - Ohranjanje kulturne dediščine

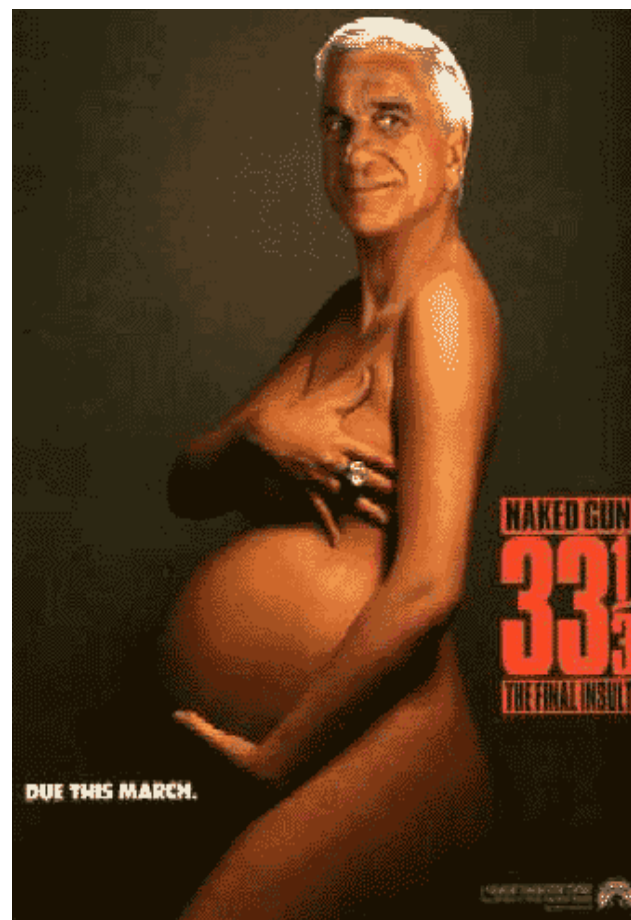
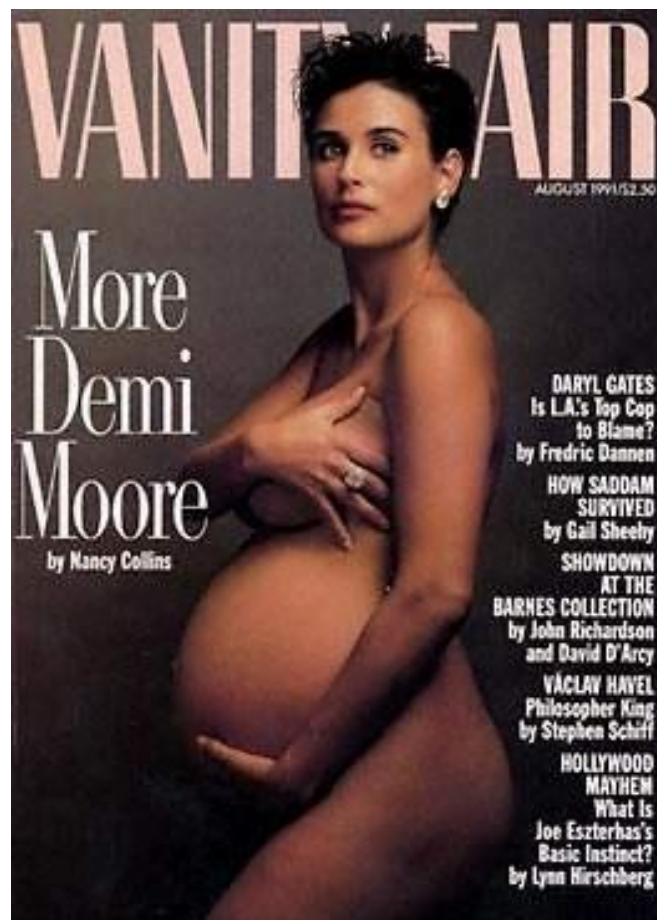
Citati – 51. člen

- (1) Navajanje odlomkov objavljenega dela ali posamičnih objavljenih del s področij fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, uporabne umetnosti, industrijskega oblikovanja in kartografije je prosto, če je to potrebno z namenom ponazoritve, soočenja ali napotitve.
- (2) V primerih iz prejšnjega odstavka je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu.

Proste predelave

- Fair Use (test za vse proste uporabe)
 - Namen in značaj uporabe (vključno z namenom ugotavljanja pridobitni/nepridobitni namen)
 - Narava prvotnega dela
 - Kolikšen del je bil predelan
 - Učinek, ki ga ima delo na potencialni trg

Večna vojna / večna dilema

- Avtorsko pravo proti novim tehnologijam
- Določitev pravega ravnotežja med izključnimi pravicami in izjemami od teh pravic. Ravnotežje se določa z izjemami in omejitvami avtorskih pravic

Znanstveno raziskovanje – 57.c člen ZASP

- (1) Za namen znanstvenega raziskovanja v okviru posamezne ali skupne znanstvene raziskave ali pregleda kakovosti znanstvene raziskave in v obsegu, ki ni namenjen doseganju posredne ali neposredne gospodarske koristi, je prosto reproduciranje v obsegu do 15 % objavljenega dela ter distribuiranje in priobčitev javnosti tistim osebam, ki se ukvarjajo s to znanstveno raziskavo, in tretjim osebam za pregled kakovosti znanstvene raziskave.
- (2) Ne glede na prejšnji odstavek se lahko za svoje lastno znanstveno raziskovanje reproducira do 75 % dela.
- (3) Ne glede na prvi in drugi odstavek tega člena se lahko posamezna fotografija, ilustracija ali zelo kratko delo, kot je npr. kratek članek, uporabi v celoti.
- (4) V primerih iz tega člena je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu.
- (5) Pogodbena določila, ki so v nasprotju s tem členom, so nična.

Besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja – 57.b člen ZASP

- (1) Raziskovalne organizacije, javno dostopni arhivi, knjižnice, muzeji, ustanove filmske ali avdio dediščine in javne RTV organizacije ter osebe, ki spadajo k raziskovalnim organizacijam in ustanovam za varstvo kulturne dediščine, lahko prosto reproducirajo dela, do katerih se zakonito dostopa, pod pogoji iz tega člena in izvajajo besedilno in podatkovno rudarjenje iz prvega odstavka prejšnjega člena na delih, do katerih imajo zakonit dostop, za namene znanstvenega raziskovanja pod pogoji iz tega člena, kar vključuje tudi digitalizacijo analognih vsebin in oddaljen dostop do takšnih vsebin, kadar je to potrebno za namene besedilnega in podatkovnega rudarjenja.
- (2) Za raziskovalno organizacijo po tem členu se štejejo univerze, vključno s svojimi knjižnicami, raziskovalne organizacije, javne raziskovalne organizacije in druge pravne osebe, ki po predpisih, ki urejajo znanstveno, raziskovalno ali izobraževalno dejavnost, kot glavni cilj izvajajo znanstvene raziskave ali izobraževalne dejavnosti, ki vključujejo tudi izvajanje znanstvenih raziskav, na nepridobitni osnovi ali s ponovnim vlaganjem vsega dobička v svoje znanstvene raziskave. Za raziskovalno organizacijo po tem členu se ne šteje raziskovalna organizacija, na katero ima pravna oseba zasebnega prava odločilen vpliv, ki ji omogoča prednostni dostop do teh rezultatov raziskav.

Besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja – 57.b člen ZASP

- (3) Primerki del, narejeni pod pogoji iz prvega odstavka tega člena, se hranijo v varnem okolju in se lahko zadržijo tako dolgo, dokler je to potrebno za namene preverjanja rezultatov raziskave, za katero je bilo besedilno in podatkovno rudarjenje izvedeno. Da se uporaba na podlagi prvega odstavka tega člena ne bi neupravičeno omejevala, bi morala biti hramba v varnem okolju zagotovljena z ustrezno ravno varnosti, ki mora biti sorazmerna in omejena na to, kar je potrebno za varno hrambo kopij in preprečevanje nedovoljene uporabe.
- (4) Avtor lahko uporablja ustrezne ukrepe za zagotovitev varnosti in integritete svojih omrežij in podatkovnih baz, vendar takšni ukrepi ne smejo biti nesorazmerni in ne smejo preprečiti učinkovitega izvajanja besedilnega in podatkovnega rudarjenja, kot ga ureja prvi odstavek tega člena. Če uporaba kakršnih koli varnostnih zaščitnih ukrepov preprečuje osebi, da izvaja dejanja, ki so v skladu s tem členom dovoljena, mora avtor tej osebi zagotoviti dostop do del in uporabo v skladu s tem členom v roku, ki ni daljši od 72 ur.
- (5) Deljenje in dajanje na voljo javnosti izsledkov besedilnega in podatkovnega rudarjenja iz prvega odstavka tega člena je dopustno, če je obseg besedilnega in podatkovnega rudarjenja omejen glede na namen, ki ga je potrebno doseči, če je v skladu z dobrimi običaji, če ne nasprotuje običajni uporabi dela in če ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.
- (6) Pogodbena določila, ki so v nasprotju s tem členom, so nična.

II. Upravljanje avtorskih pravic

Upravljanje avtorskih pravic

- Kolektivno upravljanje avtorskih pravic
- Individualno upravljanje avtorskih pravic

Upravljanje avtorskih pravic

Kolektivno upravljanje avtorskih pravic

Kolektivne organizacije imajo mandat od URSIL.

Primeri kolektivnih organizacij: SAZAS, IPF, AIPA, itd.

Upravljanje avtorskih pravic

Individualno upravljanje avtorskih pravic

Pogodbeno upravljanje avtorskih pravic

Upravljanje avtorskih pravic z dovoljenji (licencami)

- Proste in odprte licence

(Licence Creative Commons (CC))

Creative Commons licence

- Brez avtorske pravice ni CC licence.
- Gre za način upravljanja pravic:
 - vnaprej pripravljene,
 - brezplačne licence,
 - kombinacija pogojev rezultira v 6 različnih licenc.

Pogoj: Nekomercialno (*Noncommercial*)

- Avtor dovoli avtorsko delo in njegove predelave reproducirati, distribuirati, dajati na voljo javnosti, dajati v najem ali drugače priobčiti javnosti ... samo pod pogojem, da ne gre za komercialno uporabo.

Primer:

Andraž objavi svojo fotografijo na internetu z oznako “Nekomercialno”. Peter vključi to fotografijo v svoj kolaž. Petru ni dovoljeno prodajati tega kolaža brez predhodnega dovoljenja Andraža.

Pogoj: Brez predelav (*No Derivative Works*)

- Avtor dovoli avtorsko delo in njegove predelave reproducirati, distribuirati, dajati v najem in priobčiti javnosti ... samo v izvirni obliki in ne dovoli predelav.

Primer:

Janez objavi posnetek svoje pesmi pod licenco “Brez predelav”. Ivan bi rad del Janezove pesmi vključil v svojo pesem ter tako sestavil čisto novo pesem. Ivan tega ne sme storiti brez predhodnega Janezovega dovoljenja

Pogoj: Deljenje pod istimi pogoji (*Share Alike*)

- Distribuiranje, dajanje na voljo javnosti, dajanje v najem predelav avtorskega dela avtor dovoli le pod pogojem, da so distribuirana, dana na voljo javnosti, dana v najem pod istimi pogoji kot izvirno avtorsko delo.

Primer:

Barbara objavi fotografijo na internetu pod licenco “Nekomercialno” in “Deljenje pod istimi pogoji”. Domen je umetnik in Barbarino sliko uporabi v enem od svojih kolažev. Licenca “Deljenje pod istimi pogoji” od Domna zahteva, da tudi on svoj kolaž ponudi pod pogoji licenc “Nekomercialno” in “Deljenje pod istimi pogoji”.

6. licenc

- 1. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno" + "brez predelav"
- 2. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno" + "deljenje pod istimi pogoji"
- 3. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno"
- 4. licenca: "priznanje avtorstva" + "brez predelav"
- 5. licenca: "priznanje avtorstva" + "deljenje pod istimi pogoji"
- 6. licenca: "priznanje avtorstva"

cc creative commons

	Can someone use it commercially?	Can someone create new versions of it?
Attribution 		
Share Alike 		Yup, AND they must license the new work under a Share Alike license.
No Derivatives 		
Non-Commercial 		Yup, AND the new work must be non-commercial, but it can be under any non-commercial license.
Non-Commercial Share Alike 		Yup, AND they must license the new work under a Non-Commercial Share Alike license.
Non-Commercial No Derivatives 		

Proste / odprte licence

- Ali so odprte licence proste licence?
- Ali so proste licence odprte licence?

III. Upravljanje avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti – ureditev v Sloveniji

Strateška usmeritev v odprti znanosti

- Nacionalna strategija odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020
- Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID)

Uredba o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti

- Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030 (ReZrIS30)
- Akcijski načrt za odprto znanost za izvedbo Ukrepa 6.2: Odprta znanost za izboljšanje kakovosti, učinkovitosti in odzivnosti raziskav v okviru Resolucije o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030

Zakonska ureditev

- **Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID)**
 - 41. člen - odprti dostop do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov
 - (1) V okviru raziskav, sofinanciranih z javnimi viri **najmanj v višini 50 %, mora** financer zahtevati, izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti pa zagotoviti odprt dostop do vseh recenziranih znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov ter drugih rezultatov raziskav. **Izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti oziroma raziskovalci morajo to obveznost upoštevati tudi pri individualnem upravljanju s pravicami intelektualne lastnine, tako, da si pridržijo ustrezen obseg pravic, potreben za izpolnjevanje obveznosti iz tega odstavka.**
 - (2) Rezultati raziskav, sofinancirani iz javnih virov, morajo biti odprti in dostopni ob upoštevanju omejitev, ki jih nalagajo varstvo intelektualne lastnine, varstvo osebnih podatkov, varnost oseb ali države. Odprti raziskovalni podatki morajo biti objavljeni ali drugače dostopni na način, ki omogoča njihovo najdljivost, dostopnost, interoperabilnost ter vnovično uporabo.

Zakonska ureditev

- **Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID)**
 - 41. člen - odprti dostop do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov
 - (3) Osebni podatki iz vsebine raziskav, sofinanciranih z javnimi viri, se lahko naknadno obdelujejo za raziskovalne namene, primerljive začetnim raziskovalnim namenom, ali druge raziskovalne namene v skladu z veljavnimi predpisi, ki urejajo varstvo osebnih podatkov. Če so bili osebni podatki v raziskavi obdelani na podlagi privolitve posameznika, na katerega se nanašajo, se lahko nadalje obdelujejo le, če privolitev vsebuje tudi naknadno obdelavo ali pa to dovoljuje nova privolitev. Pridobljene privolitve mora izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti hraniti deset let in so zaradi preverjanja zakonitosti obdelave osebnih podatkov na voljo posamezniku, na katerega se nanašajo osebni podatki, in izvajalcu znanstvenoraziskovalne dejavnosti. Privolitev ni potrebna, kadar gre za obdelavo osebnih podatkov na podlagi zakona, ki ureja varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhive.
 - (4) Javna raziskovalna organizacija ali drug pristojen javni zavod lahko kot upravljavec teh podatkov za izvajanje določb prvega, drugega oziroma tretjega odstavka tega člena vzpostavi področna podatkovna središča za raziskovalne podatke v skladu z veljavnimi predpisi, ki urejajo varstvo osebnih podatkov. Upravljavec podatkov mora zagotoviti, da do vsebine podatkov iz podatkovnega področnega središča dostopajo le osebe, ki so upravičene izvajati raziskovanje v skladu s prejšnjim odstavkom.
 - (5) Podrobnejše zahteve glede priprave znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov iz prvega in drugega odstavka tega člena ter roke za zagotovitev odprtega dostopa določi vlada, ob upoštevanju določil iz tretjega odstavka tega člena.

Podzakonska ureditev

Uredba o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti

- 1. člen - vsebina uredbe in opredelitev rezultatov raziskav
- (1) S to uredbo se določa izvajanje znanstvenoraziskovalne dejavnosti v skladu z načeli odprte znanosti glede:
 - odprtega dostopa do rezultatov raziskav v okviru raziskav, sofinanciranih z javnimi viri najmanj v višini 50 %,
 - vključevanja zainteresirane javnosti v znanstvenoraziskovalno delo,
 - vrednotenja in ocenjevanja raziskovalcev, raziskovalnih organizacij, raziskovalnih programov in projektov v skladu z načeli odprte znanosti,
 - infrastrukture odprte znanosti.
- (2) **Kot rezultati raziskav** iz prve alineje prejšnjega odstavka se štejejo znanstvene publikacije (na primer znanstveni članki, objavljeni v znanstvenih revijah in na znanstvenih založniških platformah), znanstvene monografije in druge vrste recenziranih publikacij, raziskovalni podatki, programska oprema, ki je nastala kot rezultat raziskav, ter druge vrste rezultatov raziskav v digitalni obliki.

2. člen - zahteve

- Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: ARIS) in drugi financerji znanstvenoraziskovalne dejavnosti iz javnih virov iz četrtega in petega odstavka 6. člena Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (Uradni list RS, št. 186/21 in 40/23) (v nadaljnjem besedilu: financerji) v okviru pogojev za sofinanciranje, kadar je to **najmanj v višini 50 %**, zahtevajo, da izvajalci znanstvenoraziskovalne dejavnosti (v nadaljnjem besedilu: izvajalci) **zagotovijo odprti dostop** do digitalnih različic znanstvenih publikacij in drugih rezultatov raziskav, ki so obravnavani v teh publikacijah ter so nujno potrebni za ponovitev raziskav ali za ponovno uporabo rezultatov raziskav v drugih raziskavah.

6. člen - upravljanje avtorskih pravic na znanstvenih publikacijah

- (1) Avtorske pravice na znanstvenih publikacijah lahko avtorji znanstvenih publikacij ali njihovi delodajalci, kadar so pravice prenesene nanje, prenašajo naprej na tretje osebe le neizključno.
- (2) Avtorji znanstvenih publikacij ali njihovi delodajalci, kadar so avtorske pravice prenesene nanje na podlagi zakona, morajo znanstvene publikacije objaviti pod **odprto licenco, ki vsakomur omogoča, da v skladu z načeli znanstvenoraziskovalne etike znanstveno publikacijo prosto uporablja, spreminja in deli** (na primer licenci Creative Commons priznanje avtorstva (CC BY) in priznanje avtorstva – deljenje pod enakimi pogoji (CC BY-SA) ali njima enakovredne).
- (3) Financerji zahtevi iz prvega in drugega odstavka tega člena vključijo v javne razpise in pogodbe o sofinanciranju znanstvenoraziskovalne dejavnosti.
- (4) **Monografije in z njimi primerljivo obsežne znanstvene publikacije** so, če so recenzirane ali če so tretje osebe nosilci katerih koli pravic na njih, lahko objavljene pod licenco, ki omejuje nadaljnjo komercialno uporabo ali predelavo dela (na primer licenci Creative Commons priznanje avtorstva – nekomercialno (CC BY-NC), ki omejuje nadaljnjo komercialno uporabo, in Creative Commons priznanje avtorstva – brez predelav (CC BY-ND), ki prepoveduje predelave, ali njima enakovredne).
- (5) **Metapodatki o raziskovalnih publikacijah** morajo biti javno objavljeni. Če na metapodatkih o raziskovalnih publikacijah nastanejo avtorske pravice, avtorskim sorodne pravice ali druge pravice avtorja v skladu z zakonom, ki ureja avtorsko in sorodne pravice, morajo biti ti metapodatki dani na voljo pod licenco, s katero se avtorji svojim avtorskim, avtorskim sorodnim in drugim pravicam avtorja odpovejo v največjem obsegu, ki ga pravni red dopušča (na primer licenca Creative Commons posvetilo javni domeni (CC0), kadar to ni mogoče, pa pod licenco Creative Commons priznanje avtorstva (CC BY))

7. člen - upravljanje avtorskih pravic na raziskovalnih podatkih in drugih rezultatih raziskav

- (1) Raziskovalni podatki in drugi rezultati raziskav morajo biti javno objavljeni in odprto dostopni v skladu z zahtevami iz 4. člena te uredbe.
- (2) Kadar na raziskovalnih podatkih in drugih rezultatih raziskav nastanejo avtorske pravice, jih lahko avtorji ali njihovi delodajalci, če so avtorske pravice prenesene nanje, prenašajo naprej na tretje osebe le neizključno.
- (3) Kadar na raziskovalnih podatkih in drugih rezultatih raziskav (na primer raziskovalni programski opremi ali raziskovalnih metodah) nastanejo avtorske pravice, avtorskim sorodne pravice ali druge pravice avtorja, jih morajo avtorji ali njihovi delodajalci, če so avtorske pravice nanje prenesene na podlagi zakona, objaviti pod odprto licenco, ki vsakomur omogoča, da v skladu z načeli znanstvenoraziskovalne etike raziskovalne podatke in druge rezultate raziskav prosto uporablja, spreminja in deli (na primer licenci Creative Commons priznanje avtorstva (CCBY) in priznanje avtorstva – deljenje pod enakimi pogoji (CC BY-SA) ali njima enakovredne).
- (4) Financerji zahteve iz tega člena vključijo v javne razpise in pogodbe o sofinanciranju znanstvenoraziskovalnega dela.
- (5) Metapodatki raziskovalnih podatkov in drugih rezultatov raziskav morajo biti javno objavljeni v skladu z zahtevami iz 4. člena te uredbe. Če na metapodatkih raziskovalnih podatkov in drugih rezultatov raziskav nastanejo avtorske pravice, avtorskim sorodne pravice ali druge pravice avtorja v skladu z zakonom, ki ureja avtorsko in sorodne pravice, morajo biti ti metapodatki dani na voljo pod licenco, s katero se avtorji svojim avtorskim, avtorskim sorodnim in drugim pravicam avtorja odpovedo v največjem obsegu, ki ga pravni red dopušča (na primer licenca Creative Commons posvetilo javni domeni (CC0), kadar to ni mogoče, pa pod licenco Creative Commons priznanje avtorstva (CC BY)).

Izjeme od popolnoma odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov in drugih rezultatov raziskav

4. člen

- (3) Izjeme od popolnoma odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov in drugih rezultatov raziskav so dopustne v utemeljenih primerih, ko popolnoma odprt dostop preprečuje varstvo intelektualne lastnine, varstvo osebnih podatkov, varnost oseb ali države ali druge zakonske omejitve. Utemeljitev izjeme mora biti obrazložena v NRRP.

• Pričakovanja v prihodnje – Pravica do sekundarnega publiciranja *Secondary Publishing Rights (SPR)*

Predlog novih odstavkov v 41. člen:

- (6) V primerih, ko izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti oziroma raziskovalci pravic individualno ne upravljajo v skladu s prvim odstavkom tega člena, se šteje, da lahko raziskovalec ali izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti, rezultate znanstvenoraziskovalne dejavnosti objavi oziroma da na voljo javnosti v javnem repozitoriju z odprtim dostopom, takoj potem, ko je rezultat raziskave sprejet v objavo, pri čemer je potrebno ustrezno navajanje raziskovalca in vir prve objave.
- (7) Pogodbena določila, ki so v nasprotju s prejšnjim odstavkom tega člena, so nična.
- Predlogu nasprotuje Urad za intelektualno lastnino.

IV. Odprta znanost in upravljanje podatkov – avtorsko pravni vidik

Goli podatki, podatki kot taki

Niso varovani z avtorsko pravico, ker ne izpolnjujejo pogojev za avtorsko-pravno varstvo.

Originalne baze podatkov

Zbirke

8. člen

- (1) Zbirke avtorskih del ali drugega gradiva, kot so enciklopedije, antologije, baze podatkov, zbirke dokumentov ipd., ki so po izbiri, uskladi tv i ali razporeditvi vsebine individualne intelektualne stvaritve, so samostojna avtorska dela.
- (2) Z uvrstitvijo prvotnih del v zbirko ne smejo biti prizadete pravice avtorjev teh del; z uvrstitvijo prvotnega gradiva v zbirko to gradivo ne postane varovano delo.
- (3) Baze podatkov iz prvega odstavka tega člena so zbirke neodvisnih del, podatkov ali drugega gradiva v kakršnikoli obliki, ki je sistematično ali metodično urejeno in posamično dostopno z elektronskimi ali drugimi sredstvi.
- (4) Varstvo po tem členu ne velja za računalniške programe, uporabljene za izdelavo ali delovanje elektronskih baz podatkov.

Sui generis podatkovne baze

PRAVICE IZDELOVALCEV PODATKOVNIH BAZ

Podatkovne baze

141.a člen

- (1) Podatkovna baza je zbirka neodvisnih del, podatkov ali drugega gradiva v kakršnikoli obliki, ki je sistematično ali metodično urejeno in posamično dostopno z elektronskimi ali drugimi sredstvi, pri čemer pridobitev, preveritev ali predstavitev njene vsebine zahteva kakovostno ali količinsko znatno naložbo.
- (2) Varstvo podatkovne baze ali njene vsebine po tem oddelku je neodvisno od njunega varstva z avtorsko pravico ali drugimi pravicami. Z uvrstitvijo gradiva v podatkovno bazo in z njegovo uporabo ne smejo biti prizadete pravice na tem gradivu.

•

Sui generis podatkovne baze

Predmet varstva, 141.b člen

- (1) Predmet varstva po tem oddelku obsega:
 - 1. celotno vsebino podatkovne baze,
 - 2. vsak kakovostno ali količinsko znatni del vsebine podatkovne baze,
 - 3. kakovostno ali količinsko neznatne dele vsebine podatkovne baze, kadar se ti uporabljajo ponovljeno in sistematično, pa je to v nasprotju z običajno uporabo te podatkovne baze ali v nerazumni meri prizadane zakonite interese njenega izdelovalca.
- (2) Varstvo po tem oddelku ne velja za računalniške programe, uporabljene za izdelavo ali delovanje elektronskih podatkovnih baz.

Pravice izdelovalca podatkovnih baz, 141.c člen

- Izdelovalec podatkovnih baz ima izključno pravico:
 - 1. reproduciranja svoje podatkovne baze;
 - 2. distribuiranja primerkov svoje podatkovne baze;
 - 3. dajanja v najem primerkov svoje podatkovne baze;
 - 4. dajanja na voljo javnosti svoje podatkovne baze;
 - 5. drugih oblik priobčitve javnosti svoje podatkovne baze.
-

V. Izbrane teme: Odprta znanost in etične prakse, Odprta znanost in UI, Ovire za odprto znanost v ZASP

V. Izbrane teme:

Odprta znanost in etične prakse v raziskovanju

Ali bi bilo potrebno dopolniti Etične kodekse z obveznostjo, da se spoštuje pravila odprte znanosti?

V. Izbrane teme:

Odprta znanost, avtorske pravice in UI

UI in avtorske pravice

1. avtorske pravice na algoritmih
2. avtorske pravice na vsebinah, na katerih se trenirajo mašine – input vsebine
3. avtorske pravice na rezultatih, ki jih „izpljune“ generativna AI – output vsebine
4. avtorske pravice na rezultatih, ki jih samostojno sproducira AI

Ureditev pravice do

V. Izbrane teme:

Odprta znanost, avtorske pravice in UI

Pravice do sekundarnega publiciranja

Obveznost, da se določi, da se objavi pod odprto licenco?

V. Izbrane teme:

Ovire in spodbude za odprto znanost v ZASP

Ovire za odprto znanost v ZASP

- Uporaba odprtih licenc?
- Posvetilo javni domeni?
- 70. člen ZASP (Prenos posamičnih avtorskih pravic)
- (1) Avtor ne more prenesti na druge osebe moralnih avtorskih pravic.
- (2) Avtor lahko s pogodbo ali drugim pravnim poslom prenese na druge osebe posamične materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja, če ni s tem zakonom drugače določeno.

Ovire za odprto znanost v ZASP

- Omejevanje učinkov odprtih licenc
- Omejevanje (onemogočanje) posvetila javni domeni

Ovire za odprto znanost v ZASP

- 37. člen ZASP - pravica do nadomestila
- (1) Avtor ima pravico do pravičnega nadomestila za tonsko ali vizualno snemanje in za fotokopiranje svojega dela, ki se izvrši pod pogoji privatne ali druge lastne uporabe iz 50. člena tega zakona.
- (2) Nadomestilo iz prejšnjega odstavka za tonsko in vizualno snemanje se plačuje:
 - 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za tonsko in vizualno snemanje, in
 - 2. pri prvi prodaji ali uvozu novih praznih nosilcev zvoka ali slike.
- (3) Nadomestilo iz prvega odstavka tega člena za fotokopiranje se plačuje:
 - 1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za fotokopiranje, in
 - 2. od fotokopij, narejenih za prodajo, in sicer mesečno glede na njihovo verjetno število.
- (4) Za namen tega zakona se kot uvoz šteje sprostitvev blaga v prost promet v skladu s carinskimi predpisi Evropske skupnosti ter vsak vnos na ozemlje Republike Slovenije iz drugih držav članic Evropske unije.
- (5) S fotokopiranjem po tem členu so izenačene druge podobne tehnike reproduciranja, z napravami za tonsko in vizualno snemanje so izenačene druge naprave, ki omogočajo isti učinek.
- (6) Pravica nadomestila iz prvega odstavka tega člena ne more biti predmet odpovedi, razpolaganja med živimi in izvršbe.

Ovire za odprto znanost v ZASP

- 76. člen ZASP
- (4) Pri prenosu pravice dajanja v najem (25. člen) fonogramov ali videogramov z avtorskim delom avtor obdrži pravico do primernega nadomestila za vsakokratno dajanje v najem. Tej pravici se avtor ne more odpovedati.
- (5) Če avtor prenese pravico radiodifuzne retransmisije (31. člen), ima pravico do primernega nadomestila za vsakokratno uporabo dela v primeru radiodifuzne retransmisije. Tej pravici se avtor ne more odpovedati.
- (6) Če avtor prenese pravice za priobčitev javnosti v okviru storitev deljenja vsebin na spletu (163.c člen), ima pravico do primernega nadomestila od ponudnika storitev deljenja vsebin na spletu za vsakokratno uporabo dela v primeru priobčitve javnosti v okviru storitev deljenja vsebin na spletu. Tej pravici se avtor ne more odpovedati.

Ovire za odprto znanost v ZASP

- 101. člen ZASP - avtorsko delo iz delovnega razmerja
- (1) Kadar avtorsko delo ustvari delojemalec pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca (avtorsko delo iz delovnega razmerja), se šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na tem delu izključno prenesene na delodajalca za deset let od dokončanja dela, če ni s pogodbo drugače določeno.
- (2) Po preteku roka iz prejšnjega odstavka pripadejo pravice iz prejšnjega odstavka delojemalcu, s tem da delodajalec lahko zahteva njihov ponovni izključni prenos proti plačilu primerne nadomestila.

Spodbude za odprto znanost

- »Sekundarne založniške pravice«
- Koncept, ki se nanaša na pravico do ponovne objave javno financiranih raziskav po prvi objavi in sicer v repozitoriju odprtega dostopa ali kje drugje.
- V ZASP takšne ureditve še ni.

Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani
Central Technical Library at the University of Ljubljana
Trg republike 3, SI-1000 Ljubljana
Slovenija / Slovenia

Hvala za vašo pozornost!

Dr. Maja Bogataj Jančič, ODIPI
maja.bogataj@ipi.si
info@ipi.si

Dodatna vprašanja lahko pošljete po mailu, zadeva:
Projekt Spoznaj v naslednjih 5. delovnih dneh.

Univerza v Ljubljani

Povezave na naslovnici

<https://www.odipi.si>